

NETRADIČNÍ ZDROJE ZJIŠŤOVÁNÍ A ZÍSKÁVÁNÍ REGIONÁLNÍ LITERATURY V SEVEROČESKÉ VĚDECKÉ KNIHOVNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Jana Lichtenbergová, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem

Význam a poslání fondu regionální literatury není potřeba vysvětlovat, knihovny považují tento fond za své rodinné stříbro a zvláště knihovny s krajskou působností léta systematicky budují fond regionálních publikací a dalších druhů dokumentů včetně regionálního periodického tisku. Po roce 1989 přibývají do fondu knihoven navíc elektronické zdroje a AV média. Období po roce 1989 považuji za pomyslný začátek drtivé většiny netradičních zdrojů, kterými se zabývám ve svém příspěvku.

Severočeská vědecká knihovna v Ústí n.L. začala tuto literaturu systematicky shromažďovat nejdříve od začátku 70. let minulého století v oddělení bibliografie, kde nezaevidované publikace dostávaly interní signaturu tohoto oddělení, a až v průběhu 70. let se začalo postupně s centrální evidencí a katalogizací přes oddělení doplňování a zpracování knihovních fondů. Publikacím byla přidělena lokace BIBL, protože samostatná regionální studovna v té době neexistovala a katalogizační záznamy se tak dostaly do služebních i čtenářských katalogů knihovny. Samozřejmě došlo také k převodu už zaevidované regionální literatury z ústřední půjčovny a jejích skladů do oddělení bibliografie. Samostatná regionální studovna vznikla mnohem později a dokumenty do dnešní doby dostávají lokaci REG.

Literatura se získávala zdarma i koupí, ale skutečné systematické budování na základě právního nároku – získávání povinného výtisku – začalo až s uplatněním zákonů o neperiodických publikacích a prováděcích vyhlášek Ministerstva kultury, jejich legislativní přehled není tématem tohoto příspěvku.

Musím ale uvést, že od 1. 7. 2001, kdy knihovna přešla pod řízení Krajského úřadu Ústeckého kraje, upustila od doplňování regionální literatury z oblastí Liberecka, Jablonecka a Českolipska, zatímco do té doby se zabývala získáváním literatury z celého bývalého Severočeského kraje.

S nástupem počítačů po roce 1989 a s možnostmi, které přináší prudký rozvoj elektronického zpracování a zjišťování informací, se rozšířily nejen akviziční zdroje, ale i druhy dokumentů regionální literatury a způsob zpra-

cování. Jen pro přehled vyjmenuji tradiční zdroje zjišťování a získávání literatury, které jsou funkční i v současné době – vydavatel, regionální i celostátní tisk a další média (rozhlas, TV), osobní návštěva regionálních kulturních památek, výstav a dalších lokalit včetně úřadů na úrovni města, okresu a kraje, knihkupectví, antikvariáty, tištěné bibliografie včetně ČNB, ediční plány, periodikum typu *Nové knihy*, okopírování originálu dokumentu. U těchto tradičních zdrojů došlo po roce 1989 k rozšíření a vylepšení, u úřadů k zániku nebo ke změně názvu i struktury a někde k přechodu na typ netradičních zdrojů, kterými se chci zabývat včetně nových zdrojů, které přináší doba kapitalismu. Kromě oddělení akvizice se na zjišťování a získávání regionální literatury podílejí i pracovníci z jiných oddělení knihovny.

– Vydavatel – právo bezplatného regionálního povinného výtisku bylo zakotveno zákonem už před rokem 1989, po tomto roce došlo k zániku některých starých vydavatelství, ale hlavně k nárůstu nových vydavatelství, institucí, spolků, které produkují i více dokumentů s regionální tematikou, včetně soukromých osob, které vydávají tituly vlastním nákladem.

Bohužel praxe je taková, že stále hodně vydavatelů buď vůbec nezná, nebo vědomě nerespektuje příslušný zákon o neperiodických publikacích a povinné výtisky nezasílá.

V současné době jsou v platnosti zákony č. 37/1995 Sb. a č. 320/2002 Sb. a Vyhláška MK ČR č. 156/2003 Sb. a pro vydavatele jsou totožné informace dostupné elektronicky na webové stránce Národní knihovny ČR.

Urgence povinných výtisků průběžně vydávaných dokumentů je ale úspěšná, ačkoli to knihovnu stojí čas a peníze. Výsledkem urgencye je, že vydavatel doručí fyzický výtisk v krajních případech až těsně před zahájením návrhu na sankční řízení. Bohužel se často nedozvíme odnikud o vyšlých regionálních dokumentech, takže je nemůžeme urgovat a do fondu se nedostanou.

– Ke klasickým knihkupectvím přibyla internetová knihkupectví a síť distribučních firem, kde zjišťuji nebo i v případě nutnosti získávám koupí regionální literaturu.

– Levné knihy – prodejny i vydavatelství totožného názvu se specifickým fondem i cenami, vznik tohoto typu prodejen byl umožněn až po roce 1989 a slouží mi jako další akviziční i nákupní zdroj. V prodejnách lze pořídit i elektronické zdroje (hlavně CD-ROM), popř. AV média s regionální tematikou.

– Antikvariát Ztichlá klika v Praze –pravidelně prověřuji nabídky „historické“ regionální literatury, bohužel nedostatek finančních prostředků mi brání kupovat drahé publikace za několik tisíc korun, takže se snažím vybírat lev-

nější publikace, vztahující se hlavně k územním lokalitám Ústeckého kraje a zvláště k městu Ústí nad Labem.

– Vznik sítě informačních středisek ve městech i obcích Ústeckého kraje, kde pravidelnou návštěvou v Ústí n.L. i nejbližších okolních městech získáváme regionální literaturu.

– Knižní veletrhy celostátního významu, jako je Svět knihy v Praze, LIBRI v Olomouci, Knižní trhy v Havlíčkově Brodě, Knižní veletrh v Brně, Odborná kniha v Hradci Králové a jiné, jsou dalším možným akvizičním zdrojem. Všechny však ročně nenavštívím mimo pravidelné návštěvy Světa knihy v Praze.

– Speciální veletrhy cestovního ruchu GO + REGIONTOUR v Brně a HOLIDAY WORLD v Praze, kterých se s ředitelem ing. Brožkem již několik let za sebou pravidelně účastníme, jsou nejdůležitějším zdrojem pro fyzické bezplatné získávání dokumentů. Každoročně jich dovezeme několik stovek včetně regionálních a také elektronických zdrojů a AV médií a z těchto veletrhů máme i dosti značný počet kartografických dokumentů.

– Výroční zprávy regionálních institucí zahrnují i roční publikační činnost a jsou cenným akvizičním zdrojem. Sleduji publikační činnost Univerzity J. E. Purkyně v Ústí n.L., Památníku v Terezíně a Dolů Nástup Tušimice v Chomutově – dostáváme pravidelně výroční zprávy.

– K edičním plánům v tištěné podobě přibyla i jejich elektronická verze.

– K tradičnímu a před rokem 1989 jedinému časopisu Nové knihy, které jsou v současnosti jako týdeník bibliografickou přílohou časopisu Literární noviny, přibyla jako nejvýznamnější další tištěné časopisy – Knižní novinky – čtrnáctideník (i elektronická verze bibliografické části) a Knihy – týdeník pro orientaci na knižním trhu.

– Nabídky vyřazených knih v dnešní době v elektronické podobě – z nedostatku času prověřuji jen některé seznamy, u nichž předpokládám možný výskyt regionální literatury, několikrát se mi podařilo získat tuto literaturu z tohoto zdroje.

– Pozůstalosti nebo jiné dary – občas se objeví regionální literatura, která dostane při evidenci lokaci REG, pokud ji nemáme, třebaže si ji vybrala jiná půjčovna do fondu.

– Informace přímo z tiskáren – výjimečně získáme informaci i dokument přímo z tiskárny.

– Osobní návštěva kulturních památek, muzeí, výstav i úřadů s řešením přímo na místě – s vyžádáním regionálního bezplatného povinného výtisku u vydavatele či ředitele instituce po předložení vizitky a znění příslušného zákona a vyhlášky, které nechávám k dispozici na místě, málokdy se setkám s neúspěchem.

– Získávání regionální literatury ve volném čase nebo o dovolené při soukromé návštěvě památek s předložením příslušných dokladů, které nosím stále s sebou.

– Akviziční zdroj z mezinárodní výměny publikací – zahraniční knihovny, s kterými provádíme výměnu, požadují od nás regionální dokumenty, které nemáme výjimečně ve vlastním fondu, protože nevíme o jejich existenci.

– Webové stránky celorepublikových vydavatelství, vysokých škol a univerzit i regionálních kulturních institucí a městských i obecních úřadů v rámci kraje, kde nacházím informace o vydávaných dokumentech.

– Regionální televizní stanice Lyra v Ústí n.L., která vznikla po roce 1989, přináší důležité informace zvláště o elektronických regionálních zdrojích a AV médiích (CD-ROM, DVD, videokazety).

– Elektronické souborné katalogy knihoven včetně vyhledávání v JIB

– Elektronické katalogy jednotlivých knihoven

– Elektronické či tištěné nabídky literatury s regionální tematikou od vydavatele, distribučních firem, protože naše knihovna je mezi těmi, ke kterým má vydavatel ze zákona nabídkovou povinnost a i v případě dodání fyzického regionálního výtisku má tento dokument ještě písemně nabídnout.

– Veřejně dostupné servery vydávaných publikací, v současné době je hlavním serverem www.ceskeknihy.cz

– Tištěné bibliografie – po roce 1989 došlo ke značnému snížení jejich počtu, ale občas se v nich najdou i informace o regionálních publikacích. Česká národní bibliografie, před rokem 1989 myslitelná pouze v tištěné podobě, přešla na elektronickou verzi a je také zdrojem informací o regionální literatuře.

– Spolupráce s městskými knihovnami v rámci Ústeckého kraje – v roce 2007 na žádost těchto knihoven byly v rámci software T-Series vyčleněny přírůstky naší regionální literatury pro jejich informaci, s přechodem na software Clavius tato služba přestala, ale bude se jednat v nejbližší době o její obnovení. Bohužel ani jedna z knihoven nám neposkytla recipročně informace o vyšlé regionální literatuře v jejich regionu nebo i jinde, takže se jedná o jednostrannou informační činnost a tento zdroj je zatím nulový.

– V rámci retrospektivního doplňování, pokud originál potřebného a obsahově kvalitního dokumentu nelze žádným způsobem sehnat, tak přistupujeme k vypůjčení prostřednictvím MVS nebo jiným způsobem a k jeho okopírování a svázání.

Také druhy dokumentů po roce 1989 doznaly změn – kromě běžných publikací, brožur, kartografických dokumentů, letáků, skládaček, výstavních katalogů a pohlednic přibýly elektronické zdroje a AV média: CD-ROM, DVD, videokazety.

Pohlednice s regionální tematikou se začaly evidovat až od roku 2006 v Excelu, celkem máme zachycen popis 128 pohlednic.

Rovněž díky grantu začala digitalizace regionálních periodik a zatím je touto formou zpracováno 13 ročníků periodik u 7 titulů. Další zpracování digitální formou je trend budoucnosti, ale bohužel závisí na dostatečných finančních prostředcích a úspěšných grantech.

V roce 2007 byla dokončena rekatalogizace skladu bibliografií, kde se ještě našla i regionální literatura, samotný fond regionální literatury ve studovně byl elektronicky zpracován už dříve jako jeden z prvních fondů po zahájení retrokonverze. V roce 2005, který byl rokem 60. výročí vzniku knihovny, byla zaevidována několik desítek let na půdě nahromaděná (nikoli zapomenutá) regionální literatura publikovaná v různých obdobích ústecskou knihovnou. V současné době je celý fond regionální literatury včetně svázaných periodik elektronicky zpracován a doplňuje se novinkami i dezideráty v rámci retrospektivního doplňování. Za 1. pololetí 2008 jsme zaevidovali 318 titulů knih a kartografických dokumentů a 58 elektronických zdrojů a AV médií do regionální studovny. Samozřejmě, že duplicitně stavíme některé dokumenty, pokud jsou k sehnání, do dalších půjčoven. Toto číslo ukazuje oproti minulým létům na dvojnásobný nárůst titulů regionální literatury. Celkem máme k 30. 6. 2008 elektronicky zaevidováno 17 602 všech dokumentů s lokací REG (13 118 kn. j. knih a brožur, 3 593 sváz. časopisů, 731 kartografických dokumentů, 138 elektronických zdrojů a 22 AV médií) a všichni si přejeme, abychom do fondu získali další cenné přírůstky tohoto „rodinného stříbra“ naší knihovny.